

O'ZBEKISTON YOVVOYI TOVUQSIMONLARINING NEMATODAFUNASI

Tangirov Xasan Toshtemirovich - Termiz davlat universiteti, dotsent

Tangirova Nodira Xasanova - Termiz davlat universiteti, PhD

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekistonningda tarqalgan yovvoyi tovuqsimonlarning nematodafaunasini o'rganish bo'yicha olingan natijalari keltirilgan

Kalit so'zlar: qirg'ovul, bedana, kaklik, nematoda.

Аннотация. В данной статье представлены результаты изучения нематофауны диких курообразных, распространенных в северо-восточной части Узбекистана.

Ключевые слова: фазан, перепелка, куропатка, нематода.

NEMATODAFUNA OF WILD CHICKEN-LIKE ANIMALS UZBEKISTAN

Tangirov Hassan Toshtemirovich - Termiz State University, dotsent

Tangirova Nodira Khasanova - Termiz State University, PhD

Annotation. This article presents the results of a study of the nematodafauna of wild Galliformes, common in the northeastern part of Uzbekistan.

Key words: pheasant, quail, partridge, nematode.

O'zbekistonning janubiy xududlarida uchrovchi tovuqsimon qushlar gel'mintlarining taksonomiyasi, tarqalish darajasi va faunasi to'g'risidagi ma'lumotlar amalda kam uchraydi va keltirilgan ma'lumotlar esa bu borada chuqur tadqiqotlar olib borilmaganligini ko'rsatadi [1,3,4,6,7]. Shunga asoslanib tog' zonasi va tekislik zonalarida uchrovchi tovuqsimon qushlar gel'mintlarning, xususan nematodalarning faunistik kompleksini taxlil qilish, ularning tabiiy o'choqlarini aniqlash va ularga qarshi kurash choralarini ishlab chiqish ilmiy,

amaliy va iqtisodiy ahamiyat kasb etadi. Nematodalarni ajratib olishda K.I.Skryabinning (1928) “To’liq gel’mintologik yorish usuli”, N.Dubinaning (1972) “Qushlarni parazitologik tekshirish” usullaridan foydalanildi [2,5].

Turlarning defenitiv xo’jayinlari ko’rsatilgan xolda sistematik tartibi, zararlanish ekstensivligi va intensivligi, aniqlangan joyi ko’rsatilgan.

Turkum: *Trihocephalidae Spassky, 1954*

Oila: *Capillaria Neveu, Lemaire, 1936*

Avlod: *Capillaria Zeder, 1800*

Tur: *Capillaria obsignata Madsen, 1945*

Xo’jayini: uy tovug’i – *Gallus gallus domesticus*

Kaklik - *Alectoris chukkar*

Qirg’ovul - *Phasianus colchicus*

Bedana - *Coturnix coturnix*

Zararlanish ekstensivligi: 248 ta tekshirilgan tovuqning 3(1,2%), 52 ta tekshirilgan kaklikning 2 (3,8%), 68 ta tekshirilgan qirg’ovulning 4 (5,8%), 47 ta bedananing 2 (4,2%) zaralangan. Bedana ushbu nematoda *Capillaria obsignata* uchun yangi xo’jayin sifatida O’zbekistonda birinchi marta qayd etildi.

Zararlanish intensivligi: Tovuqda topilgan nematodalar soni 8, kaklikda 2, qirg’ovulda 3 va bedanada 1 tashkil etdi.

Joylashishi: Ingichka va yo’g’on ichak.

Topilgan joyi: Surxondaryo viloyatining Termiz, Jarqo’rg’on va Boysun tumanlari.

Tur: *Capillaria burcata, Freitas et Almeida, 1934*

Xo’jayini: uy tovug’i – *Gallus gallus domesticus*

Qirg’ovul - *Phasianus colchicus*

Bedana - *Coturnix coturnix*

Bedana - *Capillaria burcata* uchun yangi xo’jayin sifatida O’zbekistonda birinchi marta qayd etildi.

Zararlanish ekstensivligi: 248 ta tekshirilgan uy tovug'ining 8 (3,2%), 68 ta tekshirilgan qirg'ovulning 2 (2,9%), 47 ta bedananing 1 (2,1%) zararlanganligi qayd etildi.

Zaralanish intensivligi: tovuqda 15 ta, qirg'ovulda 4 ta, bedanada 3 ta nematoda ro'yxatga olindi.

Joylashishi: Ingichka ichak

Topilgan joyi: Surxondaryo viloyatining Jarqo'rg'on, Termiz tumanlarida ro'yxatga olingan.

Tur: *Capillaria candinflata* Molin, 1858

Xo'jayini: uy tovug'i - *Gallus gallus doomisticus*

Qirg'ovul - *Phasianus colchicus*

Kaklik - *Alectoris chukkar*

Zararlanish ekstensivligi: 248 ta gel'mintologik tekshirilgan uy tovug'ining 10 (4%), 68 tekshirilgan qirg'ovulning 4 (5,8%), gelmintologik tekshirilgan 52 ta kaklikning 4 (7,6%) zararlanganligi aniqlandi.

Zararlanish intensivligi: uy tovug'ida 7, qirg'ovuldan 3, kaklikdan 2 nematodalar ro'yxatga olindi.

Joylashishi: ingichka ichak

Topilgan joyi: Surxondaryo viloyatining Boysun, Angor va Termiz tumanlarida qayd etildi.

Tur: *Capillaria exile* Dujardin, 1845

Xo'jayini: Qirg'ovul - *Phasianus colchicus*

Bedana - *Coturnix coturnix*

Uy tovug'i - *Gallus gallus doomisticus*

Zararlanish ekstensivligi: 68 ta gel'mintologik tekshirilgan qirg'ovulning 1 (1,4%), 47 ta tekshirilgan bedananing 2 (4,2%), 248 ta tekshirilgan uy tovug'ining 4 (1,6%) nematoda bilan zararlanganligi aniqlandi.

Zararlanish intensivligi: 1-4 ta

Joylashishi:ingichka ichak.

Topilgan joyi: Surxondaryo viloyatining Termiz va Sherobod tumanlaridan aniqlangan.

Tur: *Capillaria Uzbekistania* Sultanov, 1961

Xo'jayini: Uy tovug'i – *Gallus gallus domesticus*

Zararlanish ekstensivligi: 248 ta tekshirilgan uy tovuqning 3 (1,2%) zararlanganligi aniqlandi.

Zararlanish intensivligi: 2 ta

Joylashishi: ingichka ichak

Topilgan joyi: Surxondaryo viloyatining Jarqo'rg'on tumani.

Avlod: *Eucoleus* Dujardin, 1845

Tur: *Eucoleus annulatus*, 1858

Xo'jayini: Uy tovug'i - *Gallus gallus domesticus*

Qirg'ovul - *Phasianus colchicus*

Bedana - *Coturnix coturnix*

Zararlanish ekstensivligi: 248 ta tekshirilgan uy tovug'ining 4 (1,6%), 68 ta tekshirilgan qirg'ovulning 3 (3,4%), 47 ta tekshirilgan bedananing 2 (4,2) zararlangan. Bedana nematoda *Eucoleus annulatus* uchun yangi xo'jayin sifatida O'zbekistonda birinchi marta ro'yhatga olindi.

Zararlanish intensivligi: tovuqdan 2, qirg'ovuldan 2, bedanadan 1 nematoda topildi.

Joylashishi: ingichka ichak

Topilgan joyi: Surxondaryo viloyatining Termiz, Jarqo'rg'on tumanlari

Aniqlangan nematodalarning qo'yidagi turlari kapillyarioz, askaridoz, disfarinksoz, geterakidoz, trixostroglioz xavfli gel'mintozlar hisoblanadi.

Ushbu nematoda turlari uy parrandalari va yovvoyi qushlar o'rtasida nematodozlarni almashinishida ishtirok etadi va uy parandalari mahsuldorligini kamaytiradi. Aniqlangan ma'lumotlar tovuqsimon qushlar orasida nematodoz kasalliklarni kelib chiqishida va uning o'choqlarini aniqlashda asosiy manba bo'lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar

1. Алиев Ш. К., Муталимова Р.З., Таджиева Р.У. Фаунистический анализ и экспериментальные данные по взаимному заражению птиц отрядов Galliformes и Passeres эхиностоматидозами. // Российский паразитологический журнал. № 3. М., 2009.с.5-10.
2. Султанов М.А. Гельминты птиц Узбекистана. Ташкент. 1993.
3. Тангиров Х.Т. Гельминты массовых видов диких и домашних птиц Узбекистана, Ташкент. АКД. 1993.
4. Хохлов А.В. Особенности гельминтофауны охотничье – промысловых птиц различных местообитаний. Всероссийская научная конференция. 2007.с. 274-276.
5. Дубинина А. Паразитологические исследования птиц. М.: Наука. 1971.с.7-139.
6. Tangirova N.X O'zbekistonning janibiy hududlaridagi tovuqsimon qushlar gelmintlari. Avtoreferat kand.disser.Toshkent.2021.
7. Боргаренко Л.Ф. Гельминты птиц Таджикистана. Кн.3.Нематоды. Душанбе. 1990.с.7-250.
8. Barus V., Sergeeva T.F. A new genus of capillariidias from birds *Ornithocapillaria* gen (Nematoda: capillariidae). *Folia parasitol.* 1990.37.№3. p. 237-248.